

УДК 372.15

4. Теорія і методика професійної освіти

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Дудікова Л.В., к.п.н., доцент, завідувач кафедри

іноземних мов з курсом латинської мови та медичної термінології

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова;

Макодай І.І., к.п.н., доцент кафедри іноземних мов

з курсом латинської мови та медичної термінології

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова.

Анотація. У статті розглянуто шляхи формування комунікативної культури студентів медичних університетів на заняттях з англійської мови. Зауважується на тому, що для розвитку комунікативної культури студентів медичного університету (яка передбачає наявність комунікативних здібностей, психологічну підготовку, здатність до комунікативної взаємодії) на заняттях з англійської мови необхідно створити спеціальну систему, котра включала би роботу з текстами англійською мовою, що містять теоретичний матеріал з різних аспектів психології спілкування і діалогами на побутові та професійні теми. Окреслено ряд факторів, які забезпечуються під час вивчення іноземної (англійської) мови. Виокремлено комунікативні методи навчання та названо головний критерій успішності формування комунікативних умінь.

Ключові слова: комунікативна культура, комунікативна компетентність, комунікативні здібності, комунікативно орієнтоване навчання, іншомовне спілкування.

Дудікова Л.В.

Макодай І.І.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКИХ УНИВЕРСИТЕТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

***Аннотация.** В статье рассмотрены пути формирования коммуникативной культуры студентов медицинских университетов на занятиях по английскому языку. Отмечается, что для развития коммуникативной культуры студентов медицинского университета (которая предполагает наличие коммуникативных способностей, психологическую подготовку, способность к коммуникативному взаимодействию) на занятиях по английскому языку необходимо создать специальную систему, которая включала бы работу с текстами на английском языке, содержащих теоретический материал по различным аспектам психологии общения и диалогами на бытовые и профессиональные темы. Определены факторы, которые обеспечиваются при изучении иностранного (английского) языка. Выделены коммуникативные методы обучения и назван главный критерий успешности формирования коммуникативных умений.*

***Ключевые слова:** коммуникативная культура, коммуникативная компетентность, коммуникативные способности, коммуникативно ориентированное обучение, иноязычное общение.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку професійної підготовки рівень розвитку особистості, здатної до самоперетворення, інновацій, самовдосконалення, стає першочерговим завданням системи виховання та освіти. У сучасному світі, який постійно змінюється, рівень інноваційних можливостей людини визначає конкурентоспроможність і спеціаліста будь-якої галузі, і держави в цілому.

Реалізація можливостей медичного вузу в формуванні комунікативної культури студентів пов'язана з осмисленням продуктивних підходів та ідей, накопичених у вітчизняній і зарубіжній науці, втіленням в реальній практиці професійної освіти ставлення до людини як найважливішої цінності.

Аналіз попередніх досліджень. Практичне значення для нашої роботи становлять результати досліджень у галузі філософії, педагогіки, психології, комунікативної лінгвістики, методики викладання іноземної мови, зокрема: становлення загальної культури особистості (І.А. Василенко, В.С. Давидович,

та ін.), закономірності розвитку особистості (Ю.К. Бабанський, Л.І. Божович, О.О. Леонт'єв, Г.П. Шевченко), культура мови та роль спілкування і педагогічної взаємодії в розвитку професіоналізму майбутнього спеціаліста (Б.Г. Анан'єв, Т.В. Вільчинська, В.А. Кан-Калик, А.В. Петровський, Ю.О. та ін.), лінгвістичні та психолінгвістичні особливості процесу комунікації (Т.В. Рябова), основи теорії комунікації (Т.М. Надієна), спеціально організована діяльність особистості та її розвиток у процесі діяльності (Л.С. Виготський та ін.); роль гри у процесі вивчення іноземної мови (Н.Г. Баришнікова, А.О. Вербицький, Ю.М. Друзь, С.І. Мельник); ігрові форми розвитку іншомовної комунікації (П.Б. Баранов, Н.І. Гез, І.Н. Горелов, Е.П. Шубін); комунікативний підхід до викладання іноземних мов (І.А. Зимня, Є.І. Пассов, Г.А. Китайгородська, І.Л. Бім та ін.).

Виклад основного матеріалу. Проблема переорієнтації освітнього процесу з завдань ретрансляції знань і досвіду на завдання навчання студентів навичкам їх самостійного придбання і перетворення є актуальною для вищих медичних навчальних закладів. Варто враховувати інноваційний характер діяльності освітніх установ, інтегративну міждисциплінарну організацію змісту освіти, зростання духовності в структурі особистісних характеристик спеціаліста медика, спрямованість на формування у випускників культури клінічного мислення, а також комунікативної культури.

Але, незважаючи на чіткі тенденції до посилення психологічної підготовки фахівців сфери «людина - людина», все ще незаслужено мало уваги приділяється комунікативній культурі випускника, що визначає його місце в системі професійної діяльності та суспільства в цілому.

Тому особливо актуальним у підготовці майбутніх лікарів буде включення до освітніх програм питань, пов'язаних з формуванням комунікативної культури (Консультації з проблеми комунікацій «лікар-пацієнт», 15-18 червня 1993 Женева, Всесвітня організація охорони здоров'я) покликаної дати майбутнім медикам ключові уявлення і навички, що

забезпечують соціально і професійно прийнятний рівень міжособистісної взаємодії.

Комунікативна культура студентів медичних університетів передбачає індивідуально-психологічні властивості особистості, та комунікативні здібності що забезпечують ефективність її спілкування з іншими особистостями. Структура комунікативних здібностей студента медичного університету дворівнева. Перший рівень – психологічний: активність, товариськість (контактність), комунікативність, чуйність, ініціативність. Другий рівень – соціо: компоненти комунікативної поведінки (положення в просторі, пантоміма, жести, міміка, словесні висловлювання, швидкість реакції, спостереження за партнером, комунікативна взаємодія). Для розвитку комунікативної культури студентів медичного університету на заняттях з англійської мови необхідно створити спеціальну систему занять, котра включала би роботу з текстами англійською мовою, що містять теоретичний матеріал з різних аспектів психології спілкування і діалогами на побутові та ділові теми. Пропонована система занять надає ефективний вплив на розвиток комунікативних здібностей студентів медичного університету за допомогою формування понять з різноманітних аспектів психології спілкування, поєднуючи в ситуаційному підході роботу з різними видами текстів англійською мовою (інформаційними, психологічними завданнями, психологічними інструкціями) і виконання творчих завдань до діалогів на занятті з англійської мови.

Комунікативна функція постає як комплексна, що включає кілька взаємопов'язаних аспектів. За допомогою мови здійснюється передача думок і почуттів від однієї людини до іншої. Через неї здійснюється вплив, встановлюється контакт зі співрозмовником. Очевидна нерозривність мови та комунікативної функції. Виходячи з теми нашого дослідження, логічно припустити, що розвиток комунікативної культури передбачає розвиток мови. Отже, навчальний предмет, основним завданням якого є навчання мови, може сприяти процесу розвитку комунікативної культури.

Під час вивчення іноземної (англійської) мови забезпечується: загальний розвиток студентів, розширення кругозору, знань про навколишній світ, про людей, які розмовляють цією мовою; цілеспрямоване виховання студентів в цілому, а також певних якостей особистості, необхідних для їх професійного становлення; внесок до культури розумової праці; розвиток творчих здібностей студентів; розвиток пізнавальної і комунікативної функції мислення; сприяння підвищенню мовної культури.

Іноземна мова є джерелом інформації і засобом розвитку комунікативних здібностей через організацію навчального процесу. Вплив навчального процесу на розвиток комунікативних здібностей у студентів вузу переважно залежить від того, що стане матеріалом завдань, що вирішуються ними, як будуть ставитися і прийматися ці завдання, як і які способи їх вирішення будуть освоюватися студентами. Завдання – це як би інваріантний момент навчання, притаманні всім видам і формам засвоєння досвіду, незалежно від того, чи йде мова про досвід когнітивний, практичний, творчий або особистісно-смісловий [5, с. 139]. Дати студенту знання законів соціальної взаємодії за допомогою роботи з текстом, що містить інформаційний матеріал щодо аспектів психології спілкування значить сформуванню у неї поняття про різні аспекти психології спілкування.

Формування понять відбувається по етапах формування розумових дій, описаних П.Я. Гальперінім. Розвиток комунікативних здібностей відбувається в психічній діяльності, конкретний зміст якої розкривається в розумовій дії, отже, формуючи у студента поняття, що розкривають закони спілкування людей, ми намагаємося зняти проблему психологічного "бар'єру" при виконанні мовних вправ, безпосередньо спрямованих на навчання спілкуванню і сприяємо розвитку комунікативних здібностей [1].

Мета статті – виокремити шляхи формування комунікативної культури студентів медичних університетів на заняттях з англійської мови.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку вищої медичної освіти в Україні пріоритетним є вивчення англійської мови. Саме

тому для України, яка намагається увійти у глобальний економічний простір як рівноправний партнер, підготовка фахівців з вищою освітою, що адекватно володіють англійською мовою, стає державним завданням.

Під час організації навчання ділової англійської мови (Business English) у вищих навчальних закладах України передусім слід враховувати такі сучасні тенденції:

1. Моделювання реального процесу здійснення ділової активності англійською мовою через широке використання ділових ігор та використання навчальних проєктів, тобто через так зване експериментальне навчання (experiential learning), або «навчання через роблення» (learning by doing).

2. Переорієнтація з навчання мови та спілкування нею на навчання культури ділового спілкування в межах конкретного мовного соціуму зі специфічними особливостями комунікативної поведінки, характерними саме для цього соціуму.

3. Розвиток у процесі навчання ділової англійської мови «міжкультурної особистості», що дає можливість спілкуватися англійською мовою з представниками різних культур, адаптуючись до тих соціокультурних норм, які є прийнятними для співбесідників. Ця тенденція є прямим наслідком попередньої.

4. Широке використання інтернет-технологій як засобу отримання найновішої інформації англійською мовою, щоб безпосередньо спиратися на цю інформацію в процесі навчання. Ця тенденція є проявом іншої, ширшої, - спиратися в навчальному процесі не тільки на навчальні (підручники і тексти, з них навчальні аудіо- та відеоматеріали), а й на реальні автентичні джерела, наприклад, ділову періодику англійською мовою тощо. Крім того, інтернет-технології використовуються для виведення навчального спілкування діловою англійською мовою за межі аудиторії через встановлення онлайн-зв'язків та організацію спілкування тих, хто навчається, з носіями мови, які також вивчають англійську мову, виконання з ними спільних англомовних проєктів тощо.

5. Впровадження так званого змішаного навчання (blended learning), яке розвиває попередню тенденцію і дає змогу так будувати навчальний процес, що лише частина занять проводиться як аудиторні. Решта занять організуються за принципом дистанційного навчання, тобто ті, хто навчається самостійно, виконують завдання та опрацьовують матеріали, одержані через мережі інтернет та інтранет. Тим самим реалізується загальна освітянська тенденція сьогодення, що базується на вимогах Болонського процесу: перенести акценти з аудиторної на самостійну роботу слухачів або студентів.

6. Відхід від викладання суто національних варіантів англійської мови (британського або американського) та перехід до вивчення так званих World Englishes («світових англійських») та / або International English (English as a lingua franca), тобто того міжнародного варіанту англійської мови, володіння яким дає змогу користуватися цією мовою саме як міжнародним засобом спілкування з будь-якими особами, які нею володіють, незалежно від того, чи є вони її носіями, чи ні.

7. Створення такої системи тестування та оцінювання рівня володіння навичками та вміннями спілкування діловою англійською мовою, яка б відображала реальні потреби фахівців в англійській діловій комунікації і наближалася до реальних ситуацій та умов цієї комунікації.

Центром з розроблення та розповсюдження у світі зазначених тенденцій у викладанні ділової англійської мови є Міжнародна асоціація викладачів англійської мови як іноземної (IATEFL) зі штаб-квартирою у Великій Британії. Основна мета діяльності IATEFL / BESIG – допомога викладачам ділової англійської мови в усьому світі підтримувати якомога вищий рівень ефективності своєї праці, що відповідав би найсучаснішим вимогам, досягненням і тенденціям [6, с. 46].

Успішність оволодіння іноземною мовою визначають не тільки розумові процеси, але й емоційна сфера учнів. Ідея про істотний вплив почуттів на ефективність навчання взагалі, і засвоєння іноземної мови зокрема, набула розвитку у рамках гуманістичної психології, засновником якої вважається

американський психолог Карл Роджерс (Carl Rogers). Гуманістична концепція Роджерса щодо навчання іноземних мов знайшла розвиток у працях Каррена і багатьох інших дослідників, які серед важливих для вивчення іноземних мов характеристик особистості називають мотивацію, рівень тривожності, рівень самооцінки, схильність до ризику, екстравертованість.

Загалом комунікативні методи навчання, незважаючи на їх різноманіття, характеризуються такими рисами:

1) мета навчання вбачається у формуванні компонентів комунікативної компетенції (лінгвістичного, соціокультурного, компенсаторного), а не обмежується граматичною або навіть лінгвістичною грамотністю;

2) організація мовного матеріалу орієнтована не на форму, а на функцію, через яку навчають і формі мовлення;

3) лексична і граматична правильність мови є другорядними стосовно вираження думки. Головним критерієм успішності вважається передача або сприйняття потрібного повідомлення;

4) у комунікативно орієнтованому навчанні кінцевою метою є продуктивне використання мови в невідпрацьованих, нових контекстах (unrehearsed contexts) під керівництвом, а не контролем викладача;

5) характерними рисами комунікативної діяльності є: інформаційна прогалина (information gap), зворотний зв'язок (feedback), вибір (choice) і автентичність матеріалів. Інформаційна прогалина існує тоді, коли одна людина знає щось, чого не знає інша. «Зворотний зв'язок» має на увазі одержання сигналу від реципієнта, що мовне повідомлення, отримане ним, зрозуміле, тобто передбачає реакцію на прослухане, прочитане. «Вибір» означає свободу варіювання форми вираження того або іншого комунікативного наміру, іншими словами, що суб'єкт мовлення має вибір: що сказати і як про це сказати. Автентичність матеріалів є, мабуть, найбільш визнаною характеристикою сучасного навчання іноземних мов.

Таким чином, комунікативні методи навчання, розроблені на базі гуманістичної психології, спонукають по-новому розглядати традиційні

способи і прийоми навчання іноземної мови у відсутності природного мовленнєвого середовища [2, с. 227].

За останній час значної популярності в США набула психолінгвістична модель навчання іноземних мов Стівена Креша (Stephen Krashen), основу якої складають п'ять гіпотез:

1) гіпотеза про відмінність між «набуттям» мови і її «вивченням» (Acquisition-Learning Hypothesis) підкреслює, що набуття не збігається з вивченням. Набуття має індуктивний і підсвідомий характер і більше схоже на процес оволодіння рідною мовою. Вивчення іноземної мови передбачає свідоме засвоєння правил і винятків з них і відбувається за допомогою дедуктивних когнітивних процесів;

2) гіпотеза про природний порядок вивчення мови (Natural Order Hypothesis). Відповідно до неї, надаючи великого значення «вивченню», ми порушуємо природний порядок «набуття» іноземної мови. Граматична послідовність матеріалу має мало користі, він повинен градуватися за ступенем «зрозумілості» (comprehensibility), щоб підсилити «набуття»;

3) гіпотеза про монітор (Monitor Model) стверджує, що вивчене знання не може переходити в набуте, оскільки ці види знань по-різному зберігаються в пам'яті. (Роль вивчених знань зводиться лише до монітора (самоконтролю)). Використання знань залежить від індивідуально-психологічних особливостей учня: «імпульсивні» (monitor under-users) говорять, не надаючи значення правильності форми; «надобережні» (monitor over-users) бояться сказати щось іноземною мовою, напружено пригадуючи правила. Між ними знаходиться оптимальний варіант (optimal monitor users), до якого слід прагнути;

4) гіпотеза про рівень введення інформації (The Input Hypothesis) стверджує, що найважливішою умовою «набуття» мови є введення інформації усно або письмово на одну сходинку вище певної доступності;

5) гіпотеза про роль почуттєвого фільтра (The Affective Filter Hypothesis) враховує гуманістичну концепцію впливу афективної сфери на засвоєння іноземної мови. У відповідності з нею, набуття здійснюється швидше в умовах

низького рівня тривожності і повної відсутності «захисної» реакції. Створенню цих умов сприяє: зрозумілість і доступність введення нової інформації; створення сприятливого психологічного мікроклімату; врахування почуттєвого компонента при введенні нової інформації [2, с. 226].

Формування комунікативної культури студентів медичних університетів здійснюється через традиційні методи навчання іноземної мови, котрі передбачають створення штучних ситуацій на заняттях. Досить ефективним засобом забезпечення професійної спрямованості, як засвідчує наш досвід, є постановка педагогічних завдань, котрі включають актуальні для студентів ситуації з їх педагогічного досвіду, набутого під час безперервної практики; ознайомлення з педагогічною теорією, її понятійним апаратом; вивчення передового педагогічного досвіду, «авторських шкіл» відомих педагогів, імітаційне моделювання [4, с. 23-24].

У рамках особистісно-орієнтованого підходу ми також розглядаємо технологію контекстного навчання, запропоновану А.Вербицьким, яке передбачає предметне та соціальне моделювання майбутньої професійної діяльності спеціаліста та засвоєння ним абстрактних знань професії. Найбільш поширеними для цього є активні форми і методи навчання: аналіз конкретних ситуацій, розв'язування професійних задач, проблемні методи, ділові та рольові ігри, інші інтерактивні методи навчання [7, с.118].

Висновок. Отже, застосування педагогічних завдань на заняттях з іноземної мови дає можливість формувати у студентів комунікативну культуру, уміння і навички іншомовного спілкування; розвиває звичку взаємоконтролю; сприяє реальній, особистісно значущій підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності; робить заняття з іноземної мови більш цікавими, змістовними; дає можливість студентам частіше висловлювати свої думки, почуття, оцінки, тобто використовувати іноземну мову з професійною метою.

Орієнтація занять з іноземної мови на розвиток професійно необхідних комунікативних умінь і навичок, комунікативної культури забезпечує

реалізацію принципів контекстного підходу в навчанні, підвищує навчальну мотивацію студентів і успішність засвоєння іноземної мови.

Література:

1. Горюнова Елена Михайловна. Развитие коммуникативных способностей студентов технического вуза при обучении иностранному языку / Е.М. Горюнова / Автореф. дисс. канд. псих. наук. Специальность: 19.00.07 – педагогическая психология. – Тула, 2004 // [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://nauka-pedagogika.com/psihologiya-19-00-07/dissertaciya-razvitie-kommunikativnyh-sposobnostey-studentov-tehnicheskogo-vuza-pri-obuchenii-inostrannomu-yazyku>

3. Комарова І.І., Калініченко А.І. Концепції навчання іноземних мов в англійських країнах / І.І.Комарова, А.І.Калініченко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – № 18. – 2006 р. – 242 с. – С. 226-229.

4. Комарова І.І. Контекстний підхід до вивчення іноземної мови у вищому педагогічному навчальному закладі / І.І. Комарова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – № 12. – 2005 р. – 224 с. – С. 23-25.

5. Сафонов, В.С. Особливості довірчого спілкування: Дисс. канд. псих. наук / В.С. Сафонов. – М., 1977. –247с.

6. Холод Б., Тарнопольський О., Кожушко С. Навчання ділової англійської мови та вища освіта в Україні / Б. Холод, О. Тарнопольський, С. Кожушко // Вища школа. – 2006. – № 4. – С. 46-47.

7. Хомяковська Т.О. Технологія «Case-Study» як метод контекстного навчання у процесі викладання іноземної мови / Т.О. Хомяковська // Наукові записки Вінницького національного аграрного університету. – Серія: Соціально-гуманітарні науки / Гол. ред. Калетнік Г.М. – Вінниця ТОВ фірма «Плагнер»: ВНАУ, 2015. – Вип.4. – 146 с. – С.117 – 125.